

Interreg Greece-Bulgaria EnvironmentYou

European Regional Development Fund

EnvironmentYou

Environmental Management Enhancement by Youth-run SMEs

D3.7.1: Current Status Study

The project is co-funded by the European Regional Development Fund and by national funds of the countries participating in the Interreg V-A "Greece-Bulgaria 2014-2020" Cooperation Programme.

SURVEY AND ANALYSIS BY KEY INDICATORS OF HASKOVO REGION

Summary

The contents of this document are sole responsibility of the Association for Regional Social and Economic Development and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries the Managing Authority and the Joint Secretariat.

Deliverable 3.7.1 Current Status Study was specifically targeted at the region of Haskovo as basis for the remaining project activities of PB7 such as trainings and workshops. Respectively, the study has the following content (briefly presented in the current summary; more details are available in the full report in Bulgarian language):

- Geography, demography and labor market in Haskovo region - current situation and trends
- Economy and business habits in Haskovo region
- State and problems of the environment in Haskovo region
- Quality standards and the extent to which they are applied by business in Haskovo region
- Conclusions

GEOGRAPHY, DEMOGRAPHY AND LABOR MARKET IN HASKOVO REGION - CURRENT SITUATION AND TRENDS

Haskovo Region is located in the central part of Southern Bulgaria, falling within the cross-border region between Bulgaria and Greece. It covers an area of 5,538 km², which is extremely diverse in relief. The region includes 261 settlements organized in 11 municipalities.

According to the National Statistical Institute (NSI) as of 31.12.2019 the population of the region is 225 317 as the share of women is 51.2% and the share of men - 48.8%. The natural growth rate is negative, showing a steady deterioration trend. Haskovo municipality has the largest population (85,460 people), followed by Dimitrovgrad municipality (46,284 people). The majority of the population is concentrated in cities (69,219 or 81%), while the remaining 29% live in villages.

The largest is the share of the working age population (57.9%), decreasing in the period 2017-2019 by 3.7%. Next is the group of the population over working age (26.6%) and that of the population under working age (15.5%). The number of employees is stable in the period 2017-2019, and the average annual salary is growing. There is an increase in the employment rate of the working age population to 70.9% and recovering economic activity of the population, reaching 71.1% - indicators approaching the national average.

The share of the population with secondary education occupies the largest share of the population of the region - 55.8%, decreasing from 62.7% in 2017 to 55.8% in 2019. In parallel, the share of the population with higher education education and with primary or lower education increase proportionally (by 2.9% and 4.0% respectively) as the share of graduates is the smallest - 20.2% of the population.

The data for 2020 show a significant deterioration of the indicators and the level of unemployment in the region, according to the Regional Employment Service in Haskovo, reaching 6.2% (compared to 6.7% for the country), which orders Haskovo Region to 7th position on the unemployment rate indicator among the 28 regions in the country.

The distribution of the unemployed by age is characterized by an increase in the share of individual groups with increasing age. The age groups over 55 have the largest share - 25.1% and from 50 to 54 - 13.1%. Young people under 19 have the lowest relative share - 0.4%. Registered young people under the age of 29 are 10.9% of all unemployed persons. Data on the unemployed under the age of 29 show that among them there is a significant predominance of people with secondary education, with a higher share of men (albeit with a slight difference). In all other groups of education, unemployed women are significantly predominant - especially among graduates (76.7%) and those with primary or lower education (68.9%).

The data on the professional structure of the registered unemployed persons under 29 in Haskovo region as of 31.12.2020 show that the share of persons without acquired specialty or profession is the highest (51.8% or every second), and among them again women predominate. Next are the various specialists - 32.2% of

unemployed youth. Unemployment is highest among people with education in the fields of society, economy, law (31.1%), followed by engineering and technology (15.5%). Unemployment is lowest among people with working professions - 112 people or 15.8%.

ECONOMY AND BUSINESS HABITS IN HASKOVO REGION

Haskovo Region is among the least developed economic regions in Southern Bulgaria. Foreign direct investment and the capital formation of local companies are at one of the lowest levels among the regions in Bulgaria. As a result, the volume of output per capita is less than half of the output in the country. The prospects for economic development are related to the relatively good infrastructure and relatively low levels of local taxes.

The chemical industry, wine production, food, beverage and tobacco production, garment and textile industry, construction and machine building for the food industry are dominant for the economy, and the factors for the development of the local economy are the availability of good natural resources and the strategic location of the region near two state borders (with Greece and Turkey).

The food industry in the region is represented by bakery and confectionery, meat processing industry, dairy and canning industry. There are many small workshops in the region for processing meat and meat products, dairies for cheese, yellow cheese and butter.

Haskovo Region and in particular Haskovo Municipality is one of the main centers of Bulgarian engineering for the food industry. The specialization of the regional city in the field of production of technological lines and machines for the food industry is preserved and the companies in the industry are established and recognized producers at home and abroad.

In the garment and knitting industry there are both large companies and many small and medium enterprises, located relatively evenly in the area.

The chemical industry in the region is the branch with the highest relative share in the general branch structure of the industrial production. The region is home to one of the largest fertilizer plants in the country, as well as the only producer in Bulgaria of a number of chemical products that are well accepted on international markets.

Agriculture is one of the leading industries in the Haskovo region, which employs a large part of the region's population. The region has extremely favorable soil and climatic conditions for the development of crop production, which produces a larger share of the total agricultural production in the region. Cereals, technical and fodder crops are mostly represented. Fruits (watermelons, melons, grapes, etc.) and vegetables (tomatoes, cucumbers, etc.) are also grown. The region is a leader in the country in terms of agricultural land occupied by perennials and especially - vineyards as a priority is the planting and replanting with young vineyards, increasing the area sown with perennials and creating nurseries for certified species.

Livestock farming is extremely concentrated in the private sector and is characterized by a high relative share of small farms. Cattle, pigs and poultry are raised in the plains, and sheep and goats in the semi-mountainous areas.

In recent years, tourism has established itself as a promising economic sector and for many municipalities it is among the priority directions for development.

SURVEY IN HASKOVO REGION

In order to establish business habits among people aged 18-40 (students, employees and / or business owners) from Haskovo region, a non-representative survey was conducted. Accordingly, a questionnaire with 17 questions was developed - a combination of open-ended and closed-ended questions (presented as an appendix to this report). The questionnaire was distributed to more than 100 representatives of the so-defined target group, based on already established contacts at the local level. 37 of them have filled in the questionnaire, and their summary analysis reveals a number of interesting trends.

The largest share in the sample are employed persons (44%), followed by persons in training and the unemployed. The share of people who already have their own business is the smallest - 11% of all respondents. Regarding the level of education (already acquired or in the process of learning), every second respondent indicates "secondary education" and every third - "higher education".

Respondents about the profession, according to the completed education or current training at the time of the survey, have a major share of persons with acquired profession "specialist" in various fields - 56% of respondents. The rest of the respondents are divided equally between the acquired "working profession" and "without acquired specialty and profession".

Every second respondent states that he does not plan to start his own business. However, the share of positive answers is high and speaks positively about the attitudes of young people in Haskovo region. Relatively high entrepreneurial attitude is reported, with 40% of respondents saying they plan to start their own business (the calculation shows the share of respondents who already have their own companies), and another 11% are hesitant.

The independent analysis of the answers of the people who share a positive intention to start their own business shows that 22% of them plan to do so within a year! For the other respondents, this period is longer - over one year (41%), and the share of those who can not define the time frame for this is 37%. The greatest interest is in the services sector (50% of respondents) and in the agricultural sector (32%).

When asked what they need to start their business or to expand an existing business, respondents categorically state the need for financial resources (nearly 90% of the answers). Next, respectively, of nearly 47% of respondents, indicated the need for training and various services, including in management, accounting, etc.

It is found that a significant part of the respondents know what the term "green economy" means - 60% of the persons. The share of those who say they know how to limit and deal with the effects of climate change is lower (36.1%). It is also positive that none of the respondents said that they were not interested in these issues.

Next, the respondents were asked how familiar they are with the Bulgarian legislation related to environmental protection, climate change and biodiversity conservation, and the answers received are extremely diverse. However, they are mostly concentrated in the range of "average knowledge" to "poor" and "complete lack of knowledge" (valid for a total of 71% of people). Only 5% have excellent knowledge and 24% have good knowledge.

Respondents also evaluate the various management standards, defining among them the most useful from the point of view of business. The ISO 9001 standard has a convincing advantage, which can easily be explained by its popularity and the highest degree of implementation by Bulgarian organizations. It is important to note that 22% define environmental management through the ISO 14001 standard.

However, the usefulness of other standards, such as OHSAS 18001, ISO 22000, ISO 27001 and ISO 50001, was not assessed by any of the respondents, and the most likely explanation is the lack of sufficient information about these standards, given their specificity and applicability.

With few exceptions, respondents who know or know to some extent the characteristics of ISO 14001 are the same persons who know the characteristics of EMAS - about 42% of respondents.

The last question of the survey assesses the opinions on whether the introduction of an Environmental Management System in an organization improves the efficiency of its activities. The answers received are definitely positive - 70% of people believe that this relationship exists, although to varying degrees.

STATUS AND PROBLEMS OF THE ENVIRONMENT IN HASKOVO REGION

According to the report of RIEW-Haskovo for 2019, the measured average annual concentrations of fine dust particles (PM) are less than the average annual norm of 40 µg / m³ and the number of registered exceedances of the average daily norm is within the permissible 35. / g.

Harmful emissions of carbon dioxide into the atmosphere are 124 t / sq.km compared to the national average of 389.1 t. Also, the measured average annual concentration of polycyclic aromatic hydrocarbons is also normal.

Also, for 2019 there are no violations of regulatory requirements for control and management of ozone-depleting substances and users of fluorinated greenhouse gases such as pollutants sulfur dioxide, nitrogen oxides and benzene are significantly below the regulatory limits.

The levels of industrial noise sources in 2019 are also within the set norms (at only one of the limit values).

The most significant pollutants of surface and groundwater bodies in the region of RIEW-Haskovo are the sewerage systems of the settlements. The access to sewerage of the population is relatively well provided with coverage of 72.6% compared to an average of 76% in the country. The share of the population with access to sewerage connected to sewage treatment plants is relatively low - only 54.2%.

Another important water pollutant in the Haskovo region are a number of enterprises from the food industry (wineries, dairies, brandy cauldrons) and continue to release wastewater containing excessive concentrations of pollutants.

The annual monitoring shows that the soils in the region are in good ecological condition in terms of nutrient reserves / organic matter, estimated by measured concentrations of total nitrogen, organic carbon and total phosphorus, and the C / N ratio shows favorable conditions for degradation / mineralization of organic matter.

Significant quantities of unusable plant protection products (about 660 tons in solid state and 84,000 liters in liquid state) are stored on the territory of the region, which have nowhere to dispose of and pose a potential risk of environmental pollution. Another problem is erosion.

The biodiversity of Haskovo region is significant as more than half of its territory are protected areas and territories covered by NATURA 2000.

Haskovo Region is among the leaders in waste processing, and in 2018 96% of all generated municipal waste was handed over for recycling and treatment. The amount of waste is also slowly declining, reaching 314 kg /

person per year compared to the national average of 408 kg / person. At the same time, in 2018 full coverage of the population of the region was achieved by organized garbage collection systems.

QUALITY STANDARDS AND THE EXTENT TO WHICH THEY ARE APPLIED BY BUSINESS IN HASKOVO REGION

The data for 2019 show that in Bulgaria the largest number of implemented certificates is from ISO 9001 and ISO 14001 - 6,278 and 1,993, respectively. ISO 9001 has been implemented by 6,278 organizations and placing our country in 29th place among the surveyed countries. ISO 14001 was implemented by 1,993 organizations in Bulgaria, maintaining a relatively stable number of valid certificates (1,993 in 2018; 1,820 in 2017) and placing our country in 26th place among the surveyed countries, ahead of Greece (in In 2019, their number was only 1,542, placing the country in 31st place).

The data of the Club 9000 Association (a national non-profit professional organization that actively supports Bulgarian organizations in accelerating the harmonization of their quality management activities with international practice based on international standards ISO 9000 series) show that in Haskovo region there are only 33 organizations with valid ISO 9001 certificates, 12 organizations with a valid ISO 14001 certificate. Also, there are 1 organization with ISO/IEC 27001, 3 with ISO 22000 and 12 with OHSAS 18001 Standard implemented.

CONCLUSIONS

The analysis shows that Haskovo region is among the relatively less developed economic regions in Southern Bulgaria. The population is shrinking, the age structure is deteriorating and there is a risk of demographic collapse. The educational level of employees needs to be improved. Characteristic of the area in recent years has been the narrowing of the economic profile and the loss of traditional markets, and the Covid-19 pandemic has further exacerbated these processes, clearly visible from rising unemployment levels.

The prospects for the development of the economy of Haskovo region are related to the relatively good infrastructure, as well as the proximity to two state borders (with Greece and Turkey), which is a good basis for cross-border exchange and cooperation in various economic and social spheres. In addition, there are favorable soil and climatic conditions for diversified agriculture, incl. for the development of organic and organic farming.

At the same time, the results of the survey of business habits of people aged 18-40 from Haskovo region gives a more optimistic point of view. Young people in the field demonstrate entrepreneurship and declare a high degree of readiness to start their own business, primarily in the services sector, and the agricultural and industrial sectors are next. They also have knowledge of the environmental aspects of doing business and the benefits that come with it - for the environment, for society and for themselves as entrepreneurs, and every second respondent believes that the introduction of an environmental management system in an organization improves the efficiency of its activities.

Therefore, the need to support entrepreneurship is clearly identified, especially among young people by providing prerequisites and conditions for starting their own business, in the context of the trend towards a circular economy as a model aimed at sustainable product design, reducing waste and consumer empowerment. This is especially true for those economic sectors that use a lot of resources, incl. such as electronics and communications, plastics and textiles, construction. Moreover, integrating the principles of sustainable development and the protection of environmental capital into the cross-border production model will help to overcome problems such as:

- ✓ Achieving compliance of business with European environmental legislation and unification of the business management model on both sides of the border
- ✓ Setting the principles of total quality management among enterprises
- ✓ Building a culture to reduce energy consumption among enterprises
- ✓ Promoting opportunities to reduce the use of natural resources
- ✓ Achieve progress in soil and water resources management

Another important aspect is the promotion of entrepreneurship through the transfer of technologies with the potential to generate high added value and the introduction of information and communication technologies in enterprises of all economic sectors. To this end, it is necessary to establish effective and efficient cooperation and partnership on a broad basis between entrepreneurs, research circles and local and regional authorities.

This is the only way to ensure the sustainable local development of business in line with modern trends in integrating environmental management into the overall management of organizations, meeting the requirements of business partners, customers and the general public.

Annex: Deliverable 3.7.1. Study Haskovo – in Bulgarian language

---

„ПРОУЧВАНЕ И АНАЛИЗ ПО КЛЮЧОВИ ПОКАЗАТЕЛИ НА ОБЛАСТ ХАСКОВО“

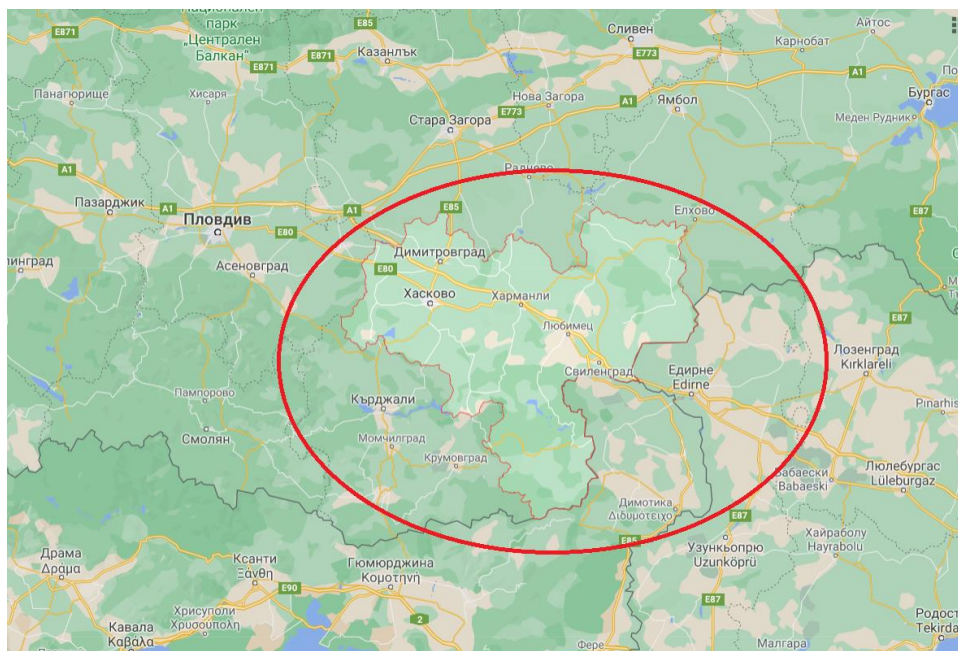
в рамките на deliverable D3.7.1 по проект №B2.6d.11/1.07.2019 „Подобряване на управлението на околната среда от МСП, управлявани от младежи“ (EnvironmentYou), финансиран по Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A “Гърция-България 2014-2020”, съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие и национално съфинансирана от участващите държави

Настоящият доклад се разработва в изпълнение на договор от 01.03.2021 г. с Възложител Сдружение за регионално социално и икономическо развитие, партньор по проект №B2.6d.11/1.07.2019 „Подобряване на управлението на околната среда от МСП, управлявани от младежи“ (EnvironmentYou), финансиран по Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A “Гърция-България 2014-2020”, съфинансирана от Европейския фонд за регионално развитие и национално съфинансирана от участващите държави. Изпълнител по договора е „Интеладвайзърс“ ЕООД.

1. География, демография и пазар на труда в област Хасково – текущо състояние и тенденции

Област Хасково е разположена в централната част на Южна България, попадайки в трансграничния регион между България и Гърция. Тя обхваща площ от 5 538 км², която е изключително разнообразна като релеф - включва части от Горнотракийската низина, Източни Родопи и Сакар планина и долните течения на р. Марица, р. Арда и р. Тунджа. Областта включва 261 населени места, организирани в 11 общини - Хасково, Димитровград, Свиленград, Любимец, Харманли, Маджарово, Симеоновград, Ивайловград, Тополовград, Минерални бани и Стамболово.

Фигура 1. Карта на Област Хасково

Източник: Google Maps

Северната и централната ѝ част е заета от Горнотракийската низина и се характеризира с обширни приречни ниски земи и високи подпочвени води, които благоприятстват интензивното използване на селскостопанските площи. Водните ресурси на територията се формират главно от оттока на р. Марица и нейните притоци Харманлийска, Върбица и Бяла река. На територията на областта съществуват няколко минерални извора при село Минерални бани, град Меричлери, село Троян, община Симеоновград и други.

Силното средиземноморско влияние, геоложкото минало на планината и особеностите на местния бит и култура са спомогнали за формирането и съхраняването

на разнообразни хабитати, а това е довело до изключително високо биологично разнообразие. В района има 56 защитени територии, от които един поддържан резерват, 24 защитени местности и 31 природни забележителности. В същия териториален обхват се включват цели или части от 24 защитени зони по НАТУРА 2000, от които 14 защитени зони за опазване на природни местообитания и 10 защитени зони за опазване на дивите птици. Големи пространства от планинските области са покрити с бедни скелетни почви и са обезлесени.

По данни на НСИ към 31.12.2019 г. населението на областта е 225 317 като дялът на жените е 51,2%, а дялът на мъжете – 48,8%. И през 2019 г. се запазва тенденцията на постепенно намаляване на населението (през 2017 г. то е 231 276 като намалението е с 2,58%). Коефициентът на естествен прираст е отрицателен, показвайки устойчива тенденция към влошаване. Коефициентът на смъртност се запазва сравнително висок с леки вариации в периода 2017-2019 г.

Таблица 1. Демографска статистика на област Хасково, 2017-2019 г.

ПОКАЗАТЕЛ	2017	2018	2019
Население към 31.12. - общо (брой)	231 276	228 141	225 317
Коефициент на естествен прираст, ‰	-8.3	-8.5	-8.7
Коефициент на смъртност, ‰	17.0	16.4	16.7

Източник: Национален статистически институт

Най-голямо население има община Хасково (85 460 души), следвана от община Димитровград (46 284 души). По-голямата част от населението е съсредоточено в градовете (69 219 или 81%), докато в селата живеят останалите 29%.

Застаряването и намаляването на броя на населението се отразява сравнително негативно на социалното развитие на областта. През последните години се наблюдава и засилване на изселването, което достига рекордно високи нива през 2018 г. Най-голям е дялът на населението в трудоспособна възраст (57,9%), намаляващ в периода 2017-2019 г. с 3,7%. На следващо място е групата на населението в над трудоспособна възраст (26,6%) и тази на населението в под трудоспособна възраст (15,5%).

Таблица 2. Население под, във и над трудоспособна възраст в област Хасково, 2017-2019 г.

ПОКАЗАТЕЛ	2017	2018	2019
Под трудоспособна възраст	35 566	35 304	34 853
В трудоспособна възраст	135 551	132 908	130 561
Над трудоспособна възраст	60 159	59 929	59 903

Източник: Национален статистически институт

Анализът на пазара на труда в област Хасково разкрива редица положителни тенденции. Броят на наетите лица е стабилен в периода 2017-2019 г., а средната годишна заплата бележи ръст. Подобрените условия на пазара на труда се проявяват в нарастване на коефициента на заетост на населението в трудоспособна възраст до 70,9% и възстановяваща се икономическа активност на населението, достигаща 71,1% – показатели, доближаващи средните за страната.

Таблица 3. Показатели на пазара на труда, 2017-2019 г.

ПОКАЗАТЕЛ	2017	2018	2019
Среден списъчен брой на наети лица по трудово и служебно правоотношение (брой)	52 676	53 653	52 870
Средна годишна работна заплата на наетите лица по трудово и служебно правоотношение (лв.)	8 537	9 623	10 566
Коефициент на икономическа активност – 15-64 навършени години (%)	67.5	68.1	71.1
Коефициент на заетост – 15-64 навършени години (%)	64.3	66.0	70.9
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с висше образование (%)	17.3	20.1	20.2
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години със средно образование (%)	62.7	58.9	55.8
Относителен дял на населението на възраст между 25 и 64 навършени години с основно и по-ниско образование (%)	20.0	21.0	24.0

Източник: Национален статистически институт

Делът на населението със средно образование заема най-голям дял от населението на областта – 55,8%, бележейки намаляване от 62,7% през 2017 г. до 55,8% през 2019 г. Успоредно с това, дяловете на населението с висше образование и с основно или по-ниско образование пропорционално нарастват (съответно с 2,9% и с 4,0%) като делът на висшистите е най-малък - 20,2% от населението.

Показателите за безработица в Област Хасково към 31.12.2019 г. са изключително оптимистични - безработицата на практика изчезва от пазара на труда като се отчита коефициент на безработица на населението на 15 и повече години едва 0,4%. Данните за 2020 г. показват значително влошаване на показателите и равнището на безработица в областта, по данни на дирекция „Регионална служба по заетостта“ в Хасково, достига 6,2% (при 6,7% за страната), което нарежда Област Хасково на 7 позиция по показателя

равнище на безработица сред 28-те области в страната. С най-ниско равнище на безработица са общините Любимец – 3,6% и Свиленград – 4,6%, а с най-високо – общините Маджарово – 18,9% и Ивайловград – 12,3%. Общият брой на регистрираните безработни лица в областта към края на декември 2020 г. са 6 486 лица, 706 от които лица до 29 години.

Новорегистрираните лица през декември са 1 182 и са от различни икономически дейности. Най-много са регистрираните от сектор „Услуги“ – 38,6%, 22,1% са регистрираните от сектор „Индустрия“, от аграрния сектор – 4,1%, или 49 души.

Делът на жените има значителен превес - 60,9%, спрямо 39,1% за мъжете.

Таблица 4. Показатели на безработицата в област Хасково, към 31.12.2020 г.

Област / община	Регистрирани безработни	Регистрирани безработни до 29 г.	Равнище на безработица
Област Хасково	6 486	706	6,2
Димитровград	1 220	133	5,5
Свиленград	493	41	4,6
Любимец	142	18	3,6
Ивайловград	323	26	12,2
Харманли	610	75	6,4
Симеоновград	345	59	11,9
Тополовград	282	37	7,2
Хасково	2 594	275	6,0
Минерални бани	188	14	8,5
Стамболово	188	16	8,3
Маджарово	101	12	18,9

Източник: Регионална служба по заетостта“ в Хасково

Разпределението на безработните лица по признака възраст се отличава с нарастване на дела на отделните групи с увеличаване на възрастта. С най-голям дял са възрастовите групи над 55 години – 25,1% и от 50 до 54 години – 13,1%. С най-нисък относителен дял са младежите до 19 г. – 0,4%. Регистрираните младежи до 29 г. са 10,9% от всички безработни лица.

Данните за безработните лица на възраст до 29 години показват, че сред тях преобладават значително лицата със средно образование, като сред тях делът на мъжете е по-висок (макар с незначителна разлика). По всички останали групи образование, безработните жени значително преобладават – особено при висшистите (76,7%) и при лицата с начално или по-ниско образование (68,9%).

Таблица 5. Образователна структура на регистрираните безработни лица до 29 г. в област Хасково, към 31.12.2020 г.

Област Хасково	Всичко	Висше	Средно образ.	В т.ч. средно проф.	Основно образ.	Начално и по-ниско
ОБЩО	706	116	338	212	104	148
Мъже	295	27	173	110	49	46
Жени	411	89	165	102	55	102

Източник: Регионална служба по заетостта“ в Хасково

Данните за професионалната структура на регистрираните безработни лица до 29 г. в област Хасково към 31.12.2020 г. показва, че най-висок е дялът на лицата без придобита специалност или професия (51,8% или всеки втори), като сред тях отново преобладават жените. На следващо място са различните специалисти – 32,2% от безработните младежи. Най-висока е безработицата сред лицата с образование в областите общество, икономика, право (31,1%), а на следващо място са областите техника и технологии (15,5%). Най-ниска е безработицата сред лицата с работнически професии – 112 лица или 15,8%.

Таблица 6. Професионална структура на регистрираните безработни лица до 29 г. в област Хасково, към 31.12.2020 г.

Области на образованието	Брой лица	Мъже	Жени
ОБЩО	706	295	411
Работническа професия	112	55	57
Специалисти, ОБЩО	228	88	140
Специалисти – област образование	14	3	11
Специалисти – област хуманитарни и изкуства	4	1	3
Специалисти – област общество, икономика, право	71	12	59
Специалисти – област математика и обществознание	16	6	10
Специалисти – област техника и технологии	62	37	25
Специалисти – област селско стопанство	8	6	2
Специалисти – област здравеопазване	9	2	7
Специалисти – област услуги, транспорт, охрана, други	44	2	23
Без специалност и професия	366	152	214

Източник: Регионална служба по заетостта“ в Хасково

---

2. Икономика и бизнес навици в област Хасково

Област Хасково е сред най-слабо развитите икономически области в Южна България. Преките чуждестранни инвестиции, така и капиталобразуването на местните фирми са на едни от най-ниските нива сред областите в България. В резултат на това обемът произведена продукция на човек от населението е под половината на произведения в страната. Перспективите пред развитието на икономиката са свързани със сравнително добрата инфраструктура и относително ниските нива на местните данъци.

Доминиращо значение за икономиката имат отраслите химическа промишленост, винопроизводство, производството на храни, напитки и тютюневи изделия, шивашка и текстилна индустрия, строителство и машиностроене за хранително-вкусовата промишленост, а факторите за развитие на местната икономика са наличието на добри природни дадености, както и стратегическото местоположение на областта в близост до две държавни граници (с Гърция и Турция).

Хранително-вкусовата промишленост в областта е представена от хлебопроизводство и сладкарство, месопреработвателна промишленост, млекопреработвателна и консервна промишленост. В региона съществуват множество малки цехове за преработка на месо и месни продукти, мандри за производство на сирене, кашкавал и масло. В град Хасково функционират две големи млекопреработвателни дружества - “Българско сирене” ООД и “Булмилк”. По-големите месопреработвателни фирми в региона са „Лотос” ООД (гр. Димитровград), “Сварекс” ЕООД (гр. Хасково), “Бурденис 93” ООД (гр. Свиленград), “Рони” ООД (гр. Харманли) и др.

Област Хасково и в частност община Хасково е един от основните центрове на българското машиностроене за хранително-вкусова промишленост. Запазва се специализацията на областния град в сферата на производството на технологични линии и машини за хранително-вкусовата промишленост като фирмите от отрасъла са утвърдени и признати производители у нас и в чужбина. По-големите от тях са “Родина – Хасково” АД, “Тракия комерс” АД, „Хранмаш инженеринг” ЕООД, „Хидропластформ” ООД, „Донидо машин индъстри“ ЕАД, „Ерато Холдинг“ АД, „ПИМ“ ООД.

В шивашката и трикотажната промишленост функционират както големи дружества, така и множество малки и средни предприятия, разположени сравнително равномерно в областта.

Химическата индустрия в областта е отрасъла с най-висок относителен дял в общата отраслова структура на промишленото производство. В областта се намира един от най-големите заводи, произвеждащи изкуствени торове в страната, както и единствен производител в България на редица химически продукти, които се приемат отлично на международните пазари. „Неохим“ АД (гр. Димитровград) е единствен производител в България на формалин, карбамид-формалдехидни смоли, натриев нитрат, натриев

нитрит, амониев бикарбонат, втечен серен двуокис, райски газ, полиетиленов окис, стъклонапълнени термопласти и др.

Таблица 7. Нефинансови предприятия в област Хасково, 2019 г.

ПОКАЗАТЕЛ	СТОЙНОСТ
Оборот (хил. лв.)	4 282 474
Произведена продукция (хил. лв.)	2 888 235
Добавена стойност по факторни разходи (хил. лв.)	953 910
Относителен дял на предприятията с до 9 заети лица в общия брой предприятия (%)	93.7
Относителен дял на предприятията с 10-49 заети лица в общия брой предприятия (%)	5.3
Относителен дял на предприятията с 50-249 заети лица в общия брой предприятия (%)	0.9
Относителен дял на предприятията с повече от 250 заети лица в общия брой предприятия (%)	0.1

Източник: Национален статистически институт

Селското стопанство е един от водещите отрасли за област Хасково, който създава заетост на голяма част от населението в региона. В областта съществуват изключително благоприятни почвено-климатични условия за развитие на растениевъдството, което произвежда по-голям дял от общата селскостопанска продукция в областта. Застъпени са най-вече зърнените, техническите и фуражните култури. Отглеждат се още плодове (дини, пъпеша, грозде и др.) и зеленчуци (домати, краставици и др.). Областта е на водещо място в страната по размер на земеделските площи заети с трайни насаждения и най-вече - винени лозя като приоритет е засаждането и презасаждането с млади лозови масиви, увеличаване на площите, засети с трайни насаждения и създаване на разсадници за сертифицирани видове.

Животновъдството е изключително концентрирано в частния сектор и се характеризира с висок относителен дял на дребните стопанства. В равнинните райони на областта се отглеждат говеда, свине и птици, а в полупланинските райони – овце и кози. Перспективите пред животновъдството в региона са свързани с уедряване на стопанствата за животни, за да се увеличи продуктивността и да се използва оптимално финансирането по международни програми.

Туризмът в последните години се утвърждава като перспективен икономически отрасъл като за много от общините той е сред приоритетните насоки за развитие. Потенциалът за това се крие в разнообразната природа, благоприятния климат и съхранена природа, в съчетание с географското местоположение и близостта до две държавни граници, гарантиращи висок човекопоток през територията на областта.

Таблица 8. Места за настаняване в област Хасково и дейност, 2019 г.

ПОКАЗАТЕЛ	СТОЙНОСТ
Места за настаняване (брой)	36
Реализирани нощувки (брой)	158 501
Приходи от нощувки (левове)	7 226 201

Източник: Национален статистически институт

С цел установяване на бизнес навиците сред лицата на възраст между 18-40 г. (учащи, заети и/или собственици на бизнеси) от област Хасково, е проведено непредставително анкетно проучване. Съответно, беше разработена анкетна карта с 17 въпроса – комбинация от открити и закрити въпроси (представена е като приложение на настоящия доклад). Анкетната карта е разпространена сред повече от 100 представители на така дефинираната целева група, на база вече установени контакти на местно ниво. 37 от тях са попълнили анкетната карта, а обобщеният им анализ е разкрива редица интересни тенденции.

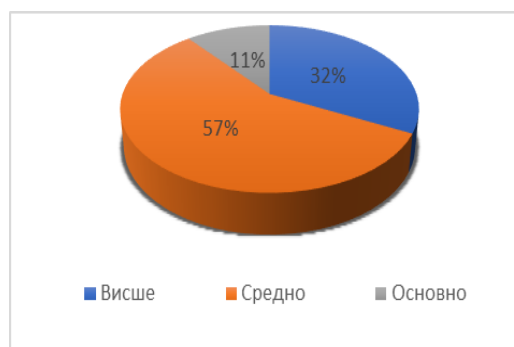
Анализът се основава на всички валидни анкетни карти на база двата контролни въпроса за принадлежност към целевата група (възраст и местоживееене / място на осъществяване на икономическа дейност). Невалидни анкетни карти не са установени.

С най-голям дял в извадката са заетите лица (44%), следвани от лицата, които са в процес на обучение и безработните лица. Делът на лицата, които вече имат собствен бизнес е най-малък – 11% от всички респонденти. По отношение на степента на образование (вече придобита или в процес на обучение), всеки втори респондент посочва „средно образование“, а всеки трети – „висше образование“.

Фигура 2. Основно занимание

Фигура 3. Степен на образование

Източник: Анкетно проучване

Запитани относно професията, съгласно завършеното образование или текущо към момента на анкетирането обучение, основен дял имат лицата с придобита професия „специалист“ в различни направления – 56% от анкетираните. Останалите респонденти

се разпределят поравно между придобита „работническа професия“ и „без придобита специалност и професия“.

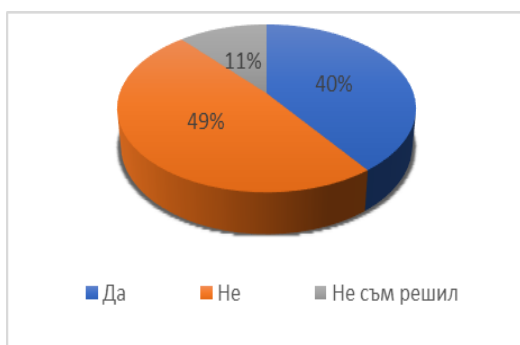
Фигура 4. Професия, съгласно завършеното образование / текущо обучение

Източник: Анкетно проучване

Всеки втори респондент декларира, че не планира да стартира собствен бизнес. Въпреки това, делът на положителните отговори е висок и говори положително за нагласите на младите хора в област Хасково. Отчита се сравнително висока предприемаческа нагласа, като 40% от анкетиранията лица споделят, че планират да стартират собствен бизнес (при калкулацията е изваден делът на респондентите, които вече имат собствени фирми), а други 11% се колебаят.

Фигура 5. Планиране стартирането на собствен бизнес

Фигура 6. Период за стартиране на собствен бизнес

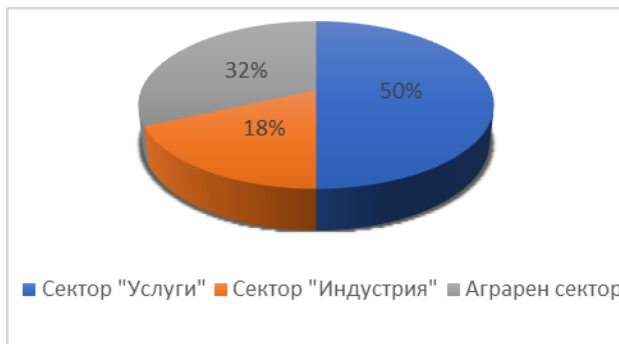

Източник: Анкетно проучване

Самостоятелният анализ на отговорите на лицата, споделящи положително намерение за стартиране на собствен бизнес, показва, че 22% от тях планират това да

стане в рамките на една година! При останалите респонденти, този срок е по-дълъг – над една година (41%), а делът на тези, които не могат да дефинират времевата рамка за това са 37%. Най-голям интерес има към сектора на услугите (50% от респондентите) и към аграрния сектор (32%).

Фигура 7. Сектор, в който се планира стартирането на собствен бизнес

Източник: Анкетно проучване

Запитани от какво имат нужда, за да стартират своето бизнес начинание или за да разширят съществуващ вече бизнес, респондентите категорично посочват нуждата от финансов ресурс (близо 90% от отговорите). На следващо място, съответно от близо 47% от анкетиранията лица, са посочени нуждата от повишаване на квалификацията и от различни услуги в т.ч. по управление, счетоводство и др.

Важна част от анкетата има за цел изследване мнението на целевата група по въпроси, касаещи околната среда, в т.ч. нейното управление като важен аспект от съвременната бизнес култура, а получените резултати са преобладаващо положителни.

Фигура 8. Значение на термина “зелена икономика”

Фигура 9. Начини за ограничаване/справяне с последствията от изменението на климата

Източник: Анкетно проучване

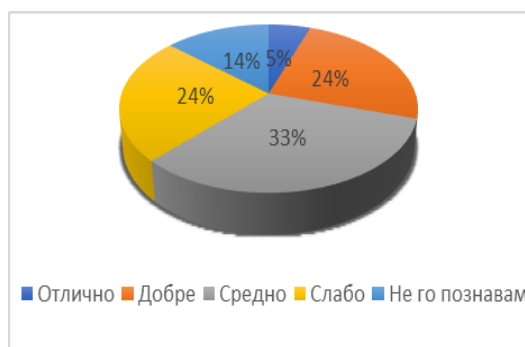
Установява се, че значителна част от респондентите знаят какво означава термина „зелена икономика“ – 60% от лицата. По-малък (36,1%) е дялът на лицата, които споделят, че знаят какви са начините за ограничаване и за справяне с последствията от изменението на климата. Положително е също, че нито един респондент не е споделил, че тези въпроси не го интересуват.

На следващо място респондентите са запитани, доколко познават българското законодателство, свързано с опазване на околната среда, изменението на климата и запазването на биоразнообразието, а получените отговори са изключително разнородни. Въпреки това, те са съсредоточени най-вече в диапазона „средно познаване“ до „слабо“ и „пълна липса на познания“ (валидно за общо 71% от лицата). Отлични познания имат едва 5%, а добри – 24%.

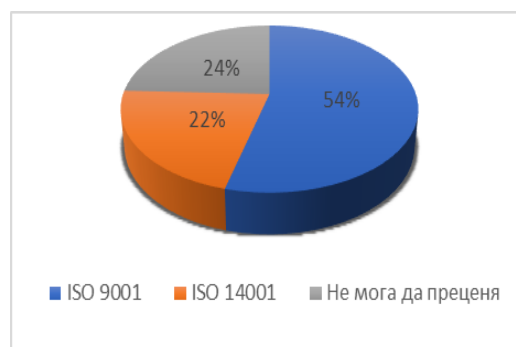
Респондентите, също така дават оценка на различните стандарти за управление, дефинирайки сред тях най-полезният от гледна точка на бизнеса. Убедителна преднина има стандартът ISO 9001, което лесно може да се обясни с неговата популярност и най-висока степен на внедряване от българските организации. Важно е да се отбележи, че 22% определят именно управлението на околната среда посредством стандарта ISO 14001. Това още веднъж потвърждава, че сред представителите на целевата група – млади лица от област Хасково, е налице ясна представа за необходимостта от управление на бизнес процесите по възможно най-екологичен начин, както и че това е важно за околната среда, обществото и самите организации.

Същевременно, полезността на други стандарти, като OHSAS 18001, ISO 22000, ISO 27001 и ISO 50001, не е оценена от нито един от респондентите, а най-вероятното обяснение е липсата на достатъчно информация за тези стандарти, с оглед на тяхната специфика и приложимост.

Фигура 10. Познаване на българското законодателство по околната среда

Фигура 11. Оценка на стандартите за управление на бизнеса

Източник: Анкетно проучване

В контекста на темата на проект EnvironmentYou, е проучена допълнително степента, в която анкетиранията лица познават характеристиките на стандарта за

управление на околната среда ISO 14001 и на схемата на ЕС за управление по околна среда и одит – EMAS. Установява се, че делът на респондентите, които имат познания в съответната област на екологично управление, са почти еднакви. С малки изключения, респондентите, които познават или познават в известна степен характеристиките на ISO 14001, са същите лица, които познават и характеристиките на EMAS – около 42% от респондентите. Трябва да се отбележи, че този дял е относително висок и се аргументира с високия дял на висшистите в извадката, както и на лицата, които планират да стартират собствен бизнес.

Фигура 12. Познаване на характеристиките на ISO 14001

Фигура 13. Познаване на характеристиките на EMAS

Източник: Анкетно проучване

Последният въпрос от анкетата оценява мненията относно това дали въвеждането на Система за управление на околната среда в дадена организация подобрява ефективността на осъществяваната дейност. Получените отговори са категорично положителни – 70% от лицата смятат, че тази взаимовръзка е налице, макар и в различна степен.

Фигура 14. Подобрява ли въвеждането на Система за управление на околната среда в дадена организация ефективността на осъществяваната дейност

Източник: Анкетно проучване

3. Състояние и проблеми на околната среда в област Хасково

Изпълнителната агенция по околна среда (ИАОС) е администрацията, осъществяваща ръководни, координиращи и информационни функции по отношение на контрола и опазването на околната среда в България като функционира към Министерството на околната среда и водите (МОСВ). ИАОС проектира и управлява Националната система за мониторинг на околната среда и информацията за състоянието на компонентите и факторите на околната среда за територията на цялата страна. Системата осигурява своевременна и достоверна информация за състоянието на елементите на околната среда и факторите, въздействащи върху нея, въз основа на която да се правят анализи, оценки и прогнози за обосноваване на дейностите по опазване и защита на околната среда от вредни въздействия. ИАОС администрира Националната система за мониторинг на територията на цялата страна като осигурява материално – техническите, методическите и програмно-информационните ресурси, необходими за нейното функциониране и развитие. Всички измервания и наблюдения се извършват от структурите на ИАОС по единни, унифицирани методи за пробонабиране и анализи при спазване на процедурите за осигуряване на качеството на измерванията и данните.

В допълнение, Регионалните инспекции по околната среда и водите (РИОСВ) също са административни структури към МОСВ, като осигуряват провеждането на държавната политика по опазване на околната среда на регионално ниво, изпълнявайки регулиращи, информационни и контролни функции.

При осъществяване на регулиращите функции РИОСВ разработват или участват в разработването на документи в областта на опазването на околната среда и устойчивото ползване на природните ресурси и провеждат на регионално равнище дейности, свързани с политиката на държавата.

Контролните функции на РИОСВ се състоят в осъществяването на превантивен, текущ и последващ контрол по прилагане на нормативни актове, регламентиращи качеството на компонентите на околната среда и факторите, които ѝ въздействат. Контролните дейности са свързани с предотвратяване от замърсяване или увреждане и възстановяване на околната среда от замърсяване или увреждане, опазване на водите от замърсяване, спазване на изискванията за осигуряване на екологосъобразно управление на отпадъците, опазване на елементите на Националната екологична мрежа и биологичното разнообразие, опазване качеството на атмосферния въздух.

РИОСВ извършват проверки, съставят предупредителни и констативни протоколи, дават предписания, контролират тяхното изпълнение, изискват справки, документи и писмени обяснения от представителите на проверяваните обекти; съставят актове за установяване на административни нарушения; осъществяват достъп до обекти за извършване на проверка, когато дейностите в тях са настоящи или потенциални източници на замърсяване или увреждане на околната среда; изискват и получават

съдействие от държавните и общинските органи, организации, юридически и физически лица; участват и съдействат при създаването и функционирането на Националната система за мониторинг на околната среда; налагат принудителни административни мерки.

Информационните функции на РИОСВ включват предоставяне на информация в областта на околната среда на обществеността и средствата за масово осведомяване, повишаване на общественото съзнание и култура в областта на околната среда, поддържане на регистри и бази данни.

В изпълнение на своите функции, РИОСВ изготвя ежегодно регионален доклад за състоянието на околната среда за съответната област, за която отговаря. Те са насочени към заинтересованите за опазване на околната среда – граждани, неправителствени организации, местни и държавни институции, бизнес и академични среди. В допълнение, данните от него са основа за формиране на управленски решения в областта на околната среда, подпомагайки дейността както на РИОСВ, а също и на институциите на местно и регионално ниво, за постигане на устойчиво развитие на териториалните общности и интегриране на политиката по околна среда в регионалните и общински политики.

Качествата на *атмосферния въздух* на област Хасково са повлияни от близостта на североизточните части на областта с енергийният комплекс „Марица Изток“, както и от наличието на местни източници на замърсяване, концентрирани предимно в градовете Димитровград и Хасково, автотранспорта и битовите отоплителни процеси. Мерките, предприети в последните години вече дават резултат като по данни от доклада на РИОСВ-Хасково за 2019 г. измерените средногодишни концентрации на фини прахови частици (ФПЧ) са по-малки от средногодишна норма от 40 µg/m³ и броя на регистрираните превишения на средноденоношната норма са в рамките на допустимите 35 бр./г. Нещо повече, спрямо предходните години се забелязва тенденцията за намаляване концентрациите на ФПЧ.

Вредните емисии на въглероден диоксид в атмосферата са 124 т/кв.км при средно ниво за страната 389,1 т. Също, измерената средногодишна концентрация на полициклични ароматни въглеводороди също е в норма, а оценката на всички представени годишни доклади на оператори, извършващи собствени непрекъснати измервания не са констатирани превишения на нормите за допустими емисии на контролираните замърсители.

Също така, за 2019 г. не са установени нарушения на нормативните изисквания за контрол и управление на веществата, нарушаващи озоновия слой и при ползвателите на флуорсъдържащи парникови газове като нивата на замърсителите серен диоксид, азотни оксиди и бензен са значително под нормативно определените пределни стойности. Междувременно, продължава замяната на озоноразрушаващите вещества в хладилните и климатични инсталации с флуорирани парникови газове.

Нивата на промишлени източници на шум през 2019 г. също са в рамките на заложените норми (при едва един на гранични стойности). Резултатите от радиологичния

мониторинг показват, че радиационният гама фон в област Хасково е в границите на характерните за страната фонове стойности.

И през 2019 г. се продължава устойчивата тенденция за подобряване на екологичното състояние на **водите** в Хасковска област. Най-значителен замърсител на повърхностните и подземни водни обекти в региона на РИОСВ–Хасково са канализационните системи на населените места. Достъпът до канализация на населението е сравнително добре осигурен с покритие от 72,6% при средно 76% в страната. Делът на населението с достъп до канализация, свързано с пречиствателни станции, е сравнително нисък – едва 54,2%. Той не се променя съществено през последните три години, което означава, че инвестициите в пречиствателни станции за момента са спрели.

Проверките на градските пречиствателни станции за отпадъчни води сочат добро състояние на пречиствателните съоръжения и постигнат висок пречиствателен ефект. Проблеми се установяват при въведените в експлоатация преди няколко години малки пречиствателни станции за битови отпадъчни води като някои от тях въобще не функционират.

Друг важен замърсител на водите в област Хасково са редица предприятия от хранително-вкусовата промишленост (винарни, мандри, ракиени казани) продължават да изпускат отпадъчни води, съдържащи наднормени концентрации на замърсяващи вещества. Изградените пречиствателни съоръжения за формираните от дейността им води са остарели и/или неподходящи и недобре поддържани за постигане на ефективно пречистване на водите.

През последните години се наблюдава тенденция към намаляване замърсяването на **почвите** като тяхното състояние получава положителна оценка по на база на провеждания почвен мониторинг по широк спектър от показатели. Провежданият ежегоден мониторинг показва, че почвите в региона са в добро екологично състояние по отношение на запасеност с биогенни елементи/ органично вещество, оценена чрез измерени концентрации на общ азот, органичен въглерод и общ фосфор, а съотношението C/N показва благоприятни условия за разграждане/ минерализиране на органичното вещество.

На територията на областта се съхраняват значителни количества негодни за употреба препарати за растителна защита (около 660 тона в твърдо състояние и 84 000 л в течно състояние), които няма къде да бъдат обезвредени и представляват потенциален риск за замърсяване на околната среда.

Друг проблем е ерозията като застрашени от водна ерозия са общините Ивайловград, Маджарово, Свиленград, Симеоновград, Стамболово, Тополовград и Хасково, а от ветрова ерозия - Маджарово, Симеоновград и Харманли.

Биоразнообразието на област Хасково е значително като повече от половината от нейната територия са защитени зони и територии обхваната от НАТУРА 2000, а в процес на обявяване са две нови защитени територии (землището на с. Остър камък,

община Харманли и в землището на с. Морянци, община Крумовград). РИОСВ-Хасково не отчита нарушения през 2019 г., както и регистрира нисък рискът от значително отрицателно въздействие върху защитените зони. В допълнение е извършено заснемане с цел изработване на карта и геобаза данни на всички вековни дървета в областта.

Област Хасково е сред лидерите по преработка на *отпадъците*, като за 2018 г. за рециклиране и третиране са били предадени 96% от всички образувани битови отпадъци. Количеството отпадъци също бавно намалява, като достига 314 кг/човек за годината при 408 кг/човек средно за страната. Същевременно, през 2018 г. е постигнато пълно покритие на населението на областта от системи за организирано сметосъбиране.

Старото общинско депо на община Любимец все още не е закрито и рекултивирано.

Таблица 9. Битови отпадъци в област Хасково, 2017-2018 г.

ПОКАЗАТЕЛ	България (средно)		Област Хасково	
	2017	2018	2017	2018
Общо образувани битови отпадъци (хил. тона)	110	102	76	72
Директно депонирани битови отпадъци (хил. тона)	41	30	2	3
Предадени за предварително третиране битови отпадъци (хил. тона)	64	65	71	64
Предадени за рециклиране битови отпадъци (хил. тона)	5	8	3	5
Обслужвани населени места (брой)	4642	4698	250	255
Дял на обслужваното население от системи за организирано сметосъбиране (%)	99,7	99,8	99,8	100,0
Събрани битови отпадъци на човек от обслужваното население (кг/човек/година)	436	408	327	314

Източник: Национален статистически институт

4. Стандарти за качество и степента, в която те се прилагат от бизнеса

ISO (www.iso.org) е независима, неправителствена международна организация, в която членуват 165 национални органа по стандартизация, в т.ч. Българския институт по стандартизацията. ISO ежегодно провежда проучване относно въвеждането на различни стандарти от системата за управление. Резултатите показват броя на валидните сертификати за стандарти за управление, отчитани за всяка държава, всяка година.

Данните за 2019 г. показват, че в България най-голям брой внедрени сертификати има от ISO 9001 и ISO 14001 – съответно 6 278 и 1 993.

Таблица 10. Валидни сертификати по вид в България, 2019 г.

СЕРТИФИКАТИ	БРОЙ
ISO 9001	6 278
ISO 14001	1 993
ISO/IEC 27001	367
ISO 22000	310
ISO 45001	587
ISO 13485	36
ISO 50001	252
ISO 22301	6
ISO 20000-1	95
ISO 28000	6
ISO 37001	6
ISO 39001	15

Източник: Доклад относно въвеждането на различни стандарти от системата за управление за 2019 г., ISO, www.iso.org

ISO 9001 е внедрен от 6 278 организации и поставяйки страната ни на 29-то място сред изследваните страни. С най-голям брой валидни сертификати за годината е Китай, а сред първите 10 са редица страни от ЕС като Италия, Германия, Испания, Франция. За сведение, в Гърция през 2019 г. техният брой е 6 570, поставяйки страната на 27-мо място.

Таблица 11. Разпределение по икономически сектори на валидните сертификати ISO 9001 в България, 2019 г.

№	Сектор	Брой сертификати	Дял от общото за страната
1	Търговия на едро и дребно, ремонти на моторни превозни средства, мотоциклети и лични и домакински стоки	990	15,77
2	Строителство	793	12,63
3	Инженерни услуги	581	9,25
4	Гумени и пластмасови изделия	528	8,41
5	Електрическо и оптично оборудване	520	8,28
6	Основни метални и метални изделия	415	6,61
7	Други услуги	377	6,01
8	Машини и оборудване	339	5,40
9	Земеделие, риболов и горско стопанство	315	5,02
10	Транспорт, съхранение и комуникация	226	3,60
11	Информационни технологии	209	3,33

Източник: Доклад относно въвеждането на различни стандарти от системата за управление за 2019 г., ISO, www.iso.org

Данните на Сдружение „Клуб 9000“ (национална професионална организация с нестопанска цел, която подпомага активно българските организации за ускоряване хармонизацията на дейностите им по управление на качеството с международната практика на основата на международните стандарти ISO серия 9000) показват, че в област Хасково има едва 33 организации с валидни сертификати по ISO 9001.

ISO 14001 е внедрен от 1 993 организации в България, запазвайки сравнително устойчив брой на валидните сертификати (1 993 през 2018 г.; 1 820 през 2017 г.) и поставяйки страната ни на 26-то място сред изследваните страни, изпреварвайки Гърция (през 2019 г. техният брой е едва 1 542, поставяйки страната на 31-во място). С най-голям брой валидни сертификати за годината са Китай и Япония, а сред първите 10 са редица страни от ЕС като Италия, Испания, Германия, Франция и Румъния.

Таблица 12. Разпределение по икономически сектори на валидните сертификати ISO 14001 в България, 2019 г.

№	Сектор	Брой сертификати	Дял от общото за страната
1	Строителство	628	31,5
2	Инженерни услуги	176	8,8
3	Търговия на едро и дребно, ремонти на моторни превозни средства, мотоциклети и лични и домакински стоки	155	7,8
4	Основни метални и метални изделия	150	7,5
5	Електрическо и оптично оборудване	101	5,0
6	Машини и оборудване	87	4,4
7	Гумени и пластмасови изделия	79	4,0
8	Други услуги	70	3,5
9	Транспорт, съхранение и комуникация	51	2,6
10	Информационни технологии	45	2,3

Източник: Доклад относно въвеждането на различни стандарти от системата за управление за 2019 г., ISO, www.iso.org

Данните на Сдружение „Клуб 9000“ показват, че в област Хасково има 12 организации с валиден сертификат ISO 14001. Информация за останалите сертификати е представена в следващата таблица.

Таблица 13. Валидните сертификати по вид в област Хасково, 2021 г.

№	Сертификат	Брой сертификати
1	ISO 9001	33
2	ISO 14001	12
3	ISO/IEC 27001	1
4	ISO 22000	3
5	OHSAS 18001	12

Източник: Сдружение „Клуб 9000“

5. Заключение и изводи

Анализът показва, че област Хасково е сред сравнително по-слабо развитите икономически области в Южна България. Както преките чуждестранни инвестиции, така и капиталообразуването на местните фирми са на по-ниски нива спрямо останалите териториални единици в България. В резултат на това, обемът на произведената продукция на човек от населението е под половината от средното за страната.

В област Хасково се идентифицират сериозни демографски и икономически проблеми, като е налице сходство с тенденциите, валидни за останалите части на България. Населението намалява, възрастовата структура се влошава и се създава риск от демографски срив. Образователното равнище на работниците и служителите има нужда от подобрене. Характерно за областта в последните години е стесняването на икономическия профил и загубата на традиционни пазари, а пандемията от Covid-19 допълнително влошава тези процеси, ясно видими от нивата на безработица, които бележат ръст.

Перспективите пред развитието на икономиката на област Хасково са свързани със сравнително добрата инфраструктура, както и с близостта до две държавни граници (с Гърция и Турция), представляващо добра основа за трансграничен обмен и сътрудничество в най-разнообразни икономически и социални сфери. В допълнение, налице са благоприятни почвено-климатични условия за многопрофилно селско стопанство, в т.ч. за развитие на екологично и биоземеделие.

Същевременно, резултатите от анкетното проучване на бизнес навиците на лицата на възраст между 18-40 г. от област Хасково дава по-оптимистична гледна точка. Младите хора в областта демонстрират предприемачески дух и заявяват висока степен на готовност за стартиране на собствен бизнес, приоритетно в сектора на услугите, а аграрният и индустриалният сектор са на следващо място. Те, също така, имат познания за екологичните аспекти при правенето на бизнес и предимствата, произтичащи от това – за околната среда, за обществото и за самите тях като предприемачи, а всеки втори респондент смята, че въвеждането на система за управление на околната среда в дадена организация подобрява ефективността на осъществяваната дейност.

Следователно, ясно се идентифицира необходимост от подпомагане на предприемаческата инициатива, особено сред младите хора чрез осигуряване на предпоставки и условия за стартиране на собствен бизнес, при това в контекста на тенденцията за преминаване към кръгова икономика като модел, насочен към устойчиво проектиране на продукти, намаляване на отпадъците и разширяване на правата на потребителите. Това в особена степен се отнася за онези икономически сектори, които използват много ресурси, в т.ч. като електрониката и комуникациите, производството на пластмаса и текстил, строителството. Нещо повече, интегрирането на принципите на устойчивото развитие и опазването на екологичния капитал в трансграничния производствен модел ще спомогне за преодоляване на проблеми като:

- ✓ Постигане на съответствие на бизнеса с европейското законодателство в областта на околната среда и унифицирането на модела за управление на бизнесите от двете страни на границата
- ✓ Залагане на принципите за тотално управление на качеството сред предприятията
- ✓ Изграждане на култура за намаляване на потреблението на енергия сред предприятията
- ✓ Популяризиране на възможностите за намаляване на използването на природни ресурси
- ✓ Постигане на напредък в управлението на почвените и водните ресурси

Друг важен аспект е насърчаване на предприемачеството посредством трансфер на технологии с потенциал за генериране на висока добавена стойност и внедряване на информационно-комуникационни технологии в предприятията от всички икономически сектори. За целта, е нужно установяване на ефективно и работещо сътрудничество и партньорство на широка основа между предприемачите, научно-изследователските среди и местните и регионални власти. Само така може да се осигури устойчивото местно развитие на бизнеса в унисон със съвременните тенденции за интегриране на управлението на околната среда в цялостното управление на организациите, отговаряйки на изискванията на бизнес партньорите, клиентите и широката общественост.

6. Източници на информация

- Интернет страница на Национален статистически институт
- Интернет страница на МОСВ
- Интернет страница на РИОСВ-Хасково
- Интернет страница на Областна администрация Хасково
- Интернет страница на Община Хасково
- Интернет страница на Община Димитровград
- Интернет страница на Община Свиленград
- Интернет страница на Община Любимец
- Интернет страница на Община Харманли
- Интернет страница на Община Маджарово
- Интернет страница на Община Симеоновград
- Интернет страница на Община Ивайловград
- Интернет страница на Община Тополовград
- Интернет страница на Община Минерални бани
- Интернет страница на Община Стамболово
- Интернет страница на Българския институт за стандартизация
- www.iso.org
- www.club9000.org

7. Приложения

- Приложение 1. Анкетна карта за провеждане на проучване
- Приложение 2. Електронен файл с резултатите от анкетното проучване